

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת בלק

את האהבה אי אפשר לקלקל

בלעם יכול להטיל עין הרע בכל ברכה, וכך להפוך אותה לקללה. רק את הברכות של עם ישראל בלעם לא יכול להפוך לקללה, כי הברכה של עם ישראל היא מה שה' אוהב אותם

סיחון כבש את חשבון ממזב, ו'ישב' על הגבול עם מזב. לעומת זאת בני ישראל הקיפו את מזב מסביב ולא נלחמו איתם, וכבשו את סיחון שכל כך איים על מזב. לכאורה מזב היו אמורים לחוש תחושה של הקלה: הנה סולק האיום המתמיד מהגבולות שלהם, וכעת יושבים במקומו בני ישראל, שכבר הראו שאין פניהם למלחמה. אבל בידוע, קרה בדיוק להיפך: מזב ראו את בני ישראל מתיישבים בגבולם – "ויגר מזב מפני העם מאוד... ויקץ מזב מפני בני ישראל". למה מזב פחדו מבני ישראל וקצו מפניהם יותר מאשר מסיחון מלך חשבון אשר היה אויבם? למה מזב שכרו את בלעם לקלל דווקא את בני ישראל?

מזב מפחדים מכך שבני ישראל מבורכים

סיחון היה מלך חזק, והוא ניצח את מזב בכח הזרוע, ואת זה מזב מבינים. מזב אמנם לא רוצים שסיחון יכבוש אותם, אבל מלך שכובש ארצות בכח הזרוע הוא דבר שהם מכירים מעצמם, שכן אם להם היה כח, גם הם היו כובשים את השכנים שלהם.

לעומת זאת הכח של ישראל הוא לא בכח הזרוע, וזה מה שמפחיד את מזב (וכפי שאומרים חכמינו ומזב ברש"י, שכיוון שמזב ראו שישראל נוצחים שלא כדרך הטבע, הם שלחו שליחים למדין לשאול אותם במה כחו של משה גדול). בני ישראל מצליחים בכל דבר, אבל אין זה בגלל שהם חזקים, אלא בגלל שהם מבורכים, בגלל שה' איתם.

זו הסיבה שמזב שוכרים את בלעם לקלל את ישראל. הם רואים שישראל מבורכים, ורוצים שבלעם יקלל אותם. אם הם היו פוחדים מהכח של עם ישראל, אולי הם לא היו מחפשים קוסם, אלא היו מחפשים לשכור עם אחר שיבוא לעזור להם להילחם. אבל הם פחדו מכך שבני ישראל מבורכים, ולכן שכרו את בלעם לקלל אותם.

בלעם לא הצליח למצוא נקודת תרפה בברכות של ישראל

מואב ובלעם יוצאים מתוך נקודת הנחה שבכל ברכה יש גם קללה. אם יש לאדם משהו טוב, פירושו של דבר שהוא זקוק לדבר הטוב הזה ולא יכול בלעדיו, וזוהי הקללה שבו. מואב שוכרים את בלעם שימצא את נקודות התורפה שבברכות של עם ישראל, ויהפוך אותם לקללה, כלומר שידגיש בכל ברכה את הצד הלא טוב שלה, ועל ידי כך הברכה עצמה תהפוך לקללה.

בלק אומר לבלעם "כי ידעתי את אשר תברך ומברך ואשר תאר יואר", ובדברים הללו אין לגמרי סימטריה בין מה שבלעם מברך למה שבלעם מקלל: המילה 'מבורך' כתובה בלשון הווה, והמילה 'יואר' כתובה בלשון עתיד, כתוצאה של הקללה. אם היתה סימטריה בין הברכה והקללה של בלעם, בלק היה צריך לומר "אשר תברך יבורך ואשר תאור יואר", או "אשר תברך מבורך ואשר תאור מואר", אבל הוא לא אומר כך.

כאשר בלעם מקלל זה גורם שאותו אדם יקולל, "ואשר תאור יואר", ולעומת זאת כאשר בלעם מברך, הוא לא יכול לגרום לאדם להתברך, אלא רק לחשוף שאותו אדם מבורך מראש. כלומר בלעם יכול לקלל, אבל לא יכול לברך, אלא רק לחשוף ברכה קיימת.

הסיבה לכך היא שהמומחיות של בלעם היא למצוא את נקודת התורפה שבברכות של כל אחד, וכך להטיל את עינו הרעה בברכה. בלעם יכול לראות ולהדגיש איך כל ברכה היא בעצם קללה, ובזה עצמו להפוך את היתרונות והברכות שבהם האדם מבורך לחסרונות ולקללות. זוהי עיקר המומחיות של בלעם, וכפי שאומרים חכמינו שמי שיש לו עין הרע הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. על ידי המומחיות הזו בלעם יכול או לקלל, כלומר להדגיש את החסרונות של האדם, או לא לקלל ולא להדגיש את החסרונות, וכך לחשוף את הברכה של האדם. אבל הוא לא מברך.

כידוע, בסופו של דבר בלעם לא הצליח. הוא חיפש את נקודות התורפה בברכות של עם ישראל בשביל לקלל אותם, ולא מצא שום דבר, וכך הוא בירך אותם במקום לקלל אותם. הוא לקח ברכה מסויימת של עם ישראל, חיפש מה הדבר הלא טוב שבה ולא מצא, וכך הוא רק הגדיל את הברכה של עם ישראל. כלומר הוא פירש והרחיב והסביר איך הברכות של עם ישראל הן לא סתם ברכות, אלא הן ברכות שאין בהן נקודת תורפה, אין בהן קללה. במקום לקלל כפי שהוא רצה, הוא חשף את הברכה של עם ישראל על ידי כך שהוא לא מצא במה לקלל אותם.

הברכה של ישראל היא האהבה של ה' אליהם

למה אף על פי שבדרך כלל בכל ברכה יש גם קללה, בלעם לא הצליח למצוא קללה בברכות של עם ישראל?

התשובה לכך היא שהברכה של עם ישראל היא שה' אוהב אותו. אם הברכה של האדם היא משהו מסויים שיש לו – בגשמיות או ברוחניות – אם הוא יאבד את אותו הדבר הוא יצטער מאוד, וזוהי הקללה הטמונה בו. בלעם היה יכול להטיל בברכה הזו עין הרע, ולהדגיש אצל האדם כמה הוא תלוי ומשועבד באותה הברכה, והברכה הזו היא בעצם קללה עבורו.

אבל הברכה של בני ישראל היא לא משהו מסויים שהם תלויים בו, אלא הם תלויים בה', וזוהי הברכה שלהם. ה' אוהב את בני ישראל בכל מצב, ולכן הם מבורכים תמיד, עד ביאת המשיח ועד בכלל, ואין זה משנה באיזו מציאות הם נמצאים, ואילו נכסים יש להם.

למה ה' לא מברך את ישראל באופן ישיר?

בשביל להסביר את הדברים בצורה נוספת, נקשה קושיה:

בכל התורה לא מצינו ברכות לעם ישראל כמו הברכות של בלעם. אפילו הברכות של יעקב אבינו ומשה רבינו הן ברובן ברכות פרטיות שנאמרות לכל שבט לפי עניינו, והן לא ברכות לעם ישראל באופן כללי. לעומת זאת הברכות של בלעם הן ל'יעקב' ו'ישראל', כלומר ברכות לכל עם ישראל באופן כללי.

אם ה' רוצה לברך את ישראל – מדוע הוא עושה זאת בצורה כזאת? למה ה' שם את הברכות בפיו של בלעם שרוצה לקלל את עם ישראל, ולא מברך את ישראל באופן ישיר?

התשובה היא מה שנכתב לעיל: בלעם מחפש לקלל את ישראל, למצוא את נקודת התורפה בברכות שלהם, ובכל מקום שהוא מחפש הוא מוצא את אהבת ה' אליהם. מתחת לכל ברכה מסויימת אין נקודת תורפה, אלא יש את עצם הברכה, את מה שה' אוהב אותם. זה מה שמתגלה לבלעם וזה מה שהוא אומר בעל כרחו.

זהו פירוש הפסוק "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלקיך". האהבה של ה' אלינו היא עצמה מה שהופך את הקללה לברכה.

שבת שלום!

בית 'עוד יוסף חי'

בראשות הרב יצחק גינזבורג שליט"א